

ІНФОРМАЦІЙНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

КОНОШЕВСЬКИЙ Л.Л., ШАХІНА І.Ю.

kl154@i.ua, rom.shahin@gmail.com

кандидати педагогічних наук, доценти,

доценти кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

Постановка проблеми в загальному вигляді. Суспільство нині зазнає швидких і ґрунтовних змін у структурі й сферах діяльності. Першопричини багатьох змін криються в інноваційних способах створення, збереження, передавання та використання інформації. Країна знаходиться в стані переходу від індустріального суспільства до інформаційного. Це означає, зокрема, що значна кількість людей усе частіше і частіше стикається з проблемою опрацювання постійно зростаючого обсягу інформації [10, с. 163]. Сучасна людина має орієнтуватися в потоках інформації, що надходить, мати навички роботи з обчислювальною технікою, бути обізнаною в питаннях, що стосуються застосування ІКТ [6, с. 165]. Це можливо за умов реформування й оновлення змісту освіти. Президент НАПН України В.Г. Кремень зазначає, що без сучасної, оновленої освіти, яка б, окрім іншого, широко використовувала ІКТ, Україна не матиме майбутнього [7, с. 5].

На думку академіка НАПН України Н.Г. Ничкало: „Сьогодні є аксіомою положення про те, що в умовах інформаційно-технологічного розвитку суспільства без використання ІКТ неможливо здійснювати експериментальні пошуки з різних аспектів підготовки фахівців [10, с. 28].

Актуальність наших досліджень зумовлена особливим станом сучасної освіти як соціального інституту, що забезпечує професійну успішність молоді

людини та її конкурентоспроможність на ринку праці; значним поширенням відкритих форм навчання, ІКТ, які характеризуються впровадженням, і використанням Інтернет, що детермінують застосування продуктивних методів роботи з науковими, навчальними і методичними матеріалами; реалізацією концепції гуманістичної освіти, котра передбачає підготовку майбутнього фахівця, здатного до творчого, з позицій культури, підходу до освітньої і професійної діяльності; підвищенням міри суб'єктності та готовності до рефлексії викладачів, які працюють із студентами, в цілях кращого усвідомлення сенсу, змісту й методів своєї роботи [1, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найголовнішою особливістю сучасної системи освіти є співіснування двох стратегій – традиційної та інноваційної.

Аналізуючи психологічну й педагогічну літературу, ми встановили, що проблемами інноваційної діяльності в освітньому процесі займалися такі науковці: І.Д. Бех, Л.В. Буркова, Л.І. Даниленко, І.А. Зязюн, О.Я. Савченко. В педагогічній літературі етапи розвитку інноваційних процесів розглядали: В.І. Кваша, В.М. Курило, О.В. Лоренсов, О.М. Мойсеєва, В.Ф. Паламарчук, І.П. Підласий, В.М. Пінчук, О.М. Саранов та ін.; інноваційну діяльність як вищий ступінь педагогічної творчості – І.М. Дичківська, О.Г. Козлова, Н.І. Клокар та ін.

Розширення світогляду, пошук нових знань, розвиток умінь самостійного здобуття інформації стали нагальною потребою сучасності.

Необхідність інноваційного розвитку освітнього процесу закладу вищої освіти зумовлюється тим, що в сучасних умовах відбувається якісний розвиток соціокультурної динаміки суспільства, зростання темпів оновлення парадигм і технологій діяльності в усіх сферах суспільних відносин. Аналіз педагогічної та психологічної літератури свідчить, що нині відзначається тенденція наростання суперечності між вимогами суспільства до рівня професійної компетентності сучасних фахівців та якісними можливостями їх задоволення в системі освітнього процесу закладу вищої освіти [1, с. 6].

Серед інноваційних технологій важливе місце посідає інформатизація –

це один із головних напрямів сучасної науково-технічної революції. На її основі відбувається перехід до інформаційного розвитку суспільства. Вона охоплює створення, впровадження і розвиток інформаційного освітнього середовища (ІОС).

У теорії використання ІКТ розкрито низку питань, пов'язаних з їх впровадженням в освітній процес. Зокрема дидактичні проблеми і перспективи використання ІКТ досліджували Н.В. Волковінська, Р.С. Гуревич, В.М. Мадзігон, Ю.О. Дорошенко, К.М. Обрізан та ін.; психологічні основи комп'ютерного навчання розкрили В.Г. Бондаровська, Ю.І. Машбиць та ін.; питання створення єдиного інформаційного освітнього простору розроблено у працях Р.С. Гуревича, О.О. Гриценчук, Ю.О. Жука, Н.Т. Задорожної, І.Д. Малицької та ін.

Широке охоплення ІКТ всіх сфер освітньої діяльності сприяє розвитку системи освіти та відповідає сучасним нормам інформатизації суспільства. Впровадження сучасних систем ІКТ в освітній простір дозволяє підвищити ефективність навчання, урізноманітнити організаційні форми, методи навчання, виховання, самостійної роботи студентів, забезпечити високий науковий рівень викладання навчальних дисциплін у закладах вищої освіти.

Формулювання цілей статті. Швидкий рівень розвитку ІКТ загострили питання їх застосування в світі. Виникла необхідність оцінити роль цих засобів навчання в ІОС педагогічного закладу вищої освіти та створити базу їх використання в освітньому процесі.

ІОС має свою специфіку, структуру, що знаходиться в постійному розвитку відповідно до запитів учасників освітнього процесу. В зв'язку з цим підкреслюється, що створення і розвиток ІОС на основі використання ІКТ має ґрунтуватися на дотриманні загально-дидактичних принципів, а також враховувати педагогічні та психологічні особливості інформаційних комунікацій, педагогічний потенціал засобів інформатизації [1, с. 37].

Компоненти ІОС самі собою не розв'язують педагогічних завдань. Навчальна функція реалізується через педагогічний сценарій, за допомогою,

якого викладач вибудовує освітні траєкторії. Однак навіть загальний аналіз технічних можливостей із реалізації інформаційного обміну між об'єктами і суб'єктами освітнього процесу показує, що дидактичний потенціал ІОС пов'язаний з можливістю комунікаційної діяльності студента, що є найважливішою складовою навчання в закладі освіти.

ІОС визначається, з одного боку, як програмно-технічний комплекс, а з іншого боку, як педагогічна система. Отже, в процесі розробки ІОС мають розв'язуватися не лише інформаційно-програмно-технічні, а й психолого-педагогічні проблеми.

ІОС як педагогічна система має будуватися на основі традиційної, будучи її логічним продовженням і розвитком. *ІОС ми визначаємо як педагогічну систему, що об'єднує в собі інформаційні освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління навчальним процесом, педагогічні прийоми, методи і технології, направлені на формування інтелектуально-розвиненої соціально-значущої творчої особистості, що володіє необхідним рівнем професійних знань, умінь і навичок [1, с. 49].*

У майбутній системі освіти, коли інформаційний освітній простір та ІОС складатимуть єдине синкретичне ціле, студенти зможуть знаходитися на будь-якій відстані від центру навчання і географічно будуть розосереджені на значній відстані. Телебачення, персональні комп'ютери, Інтернет, електронна пошта й ін. забезпечуватимуть не лише навчання в межах однієї країни, а й у інтернаціональному відкритому інформаційному освітньому просторі. Глобальні комп'ютерні мережі, ІКТ, цифрові відео-технології в найближчі десятиліття стануть домінуючою складовою освіти інформаційного XXI століття [4, с. 210].

Зауважимо, що ІОС закладу вищої освіти має на меті забезпечення гнучкого, демократичного, відкритого, доступного навчання, що виявляється через вільний вибір його місця, часу, змісту та форм. Віртуальний світ ІОС полегшує вивчення навчального матеріалу, урізноманітнює роботу майбутніх учителів, дозволяє моделювати і досліджувати об'єкти, явища і процеси, які є предметом вивчення у педагогічному закладі вищої освіти [1, с. 56].

Виклад основного матеріалу. Освітня сфера на нинішньому етапі має стати здатною до саморозвитку, самовдосконалення, містити в собі традиції, притаманні українській освіті інновації, що забезпечують рівень знань, конкурентоспроможних фахівців у сучасному освітньому просторі. Для реалізації завдань варто створити відповідне ІОС, яке містить матеріальну основу, кадри, духовні цінності, загальнолюдські інтереси, які включають категорії моралі, совісті, людської гідності. ІОС є частиною освітнього простору і втілює в собі всі його основні риси. ІОС має забезпечувати генезис професійної майстерності майбутнього вчителя.

Вивчення феномена інформаційного освітнього простору, вбудованих в нього середовищ та освітніх технологій, що реалізуються на їх основі, на часі ведеться за такими напрямками: 1) визначення ролі ІКТ у підвищенні якості освіти; 2) дослідження особливостей функціонування дидактично орієнтованих ІОС як складових інформаційного освітнього простору; 3) проектування та організація дидактично орієнтованих ІОС; 4) пошук способів інтеграції традиційних і нових інформаційно-комунікаційних технологій освіти; 5) створення нових інформаційних освітніх ресурсів; 6) вдосконалення технології застосування електронних навчально-методичних комплексів у навчальних закладах різного освітнього рівня [3].

Аналіз чисельних визначень „інформаційного освітнього середовища“, що проводить науковець І.Ю. Шахіна [12, с. 246-247] дозволяє зробити висновок, що це сукупність (швидше система) різних підсистем, засобів забезпечення: інформаційно-комунікаційних, технічних і навчально-методичних, що цілеспрямовано забезпечують освітній процес, а також учасників навчального процесу прийомами, засобами й методами розв'язання освітніх завдань та способами набуття навичок у процесі осмислення навчального матеріалу.

Так, у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського кафедра інноваційних та інформаційних технологій в освіті має своє інформаційне освітнє середовище <http://ito.vspu.net> (рис. 1).

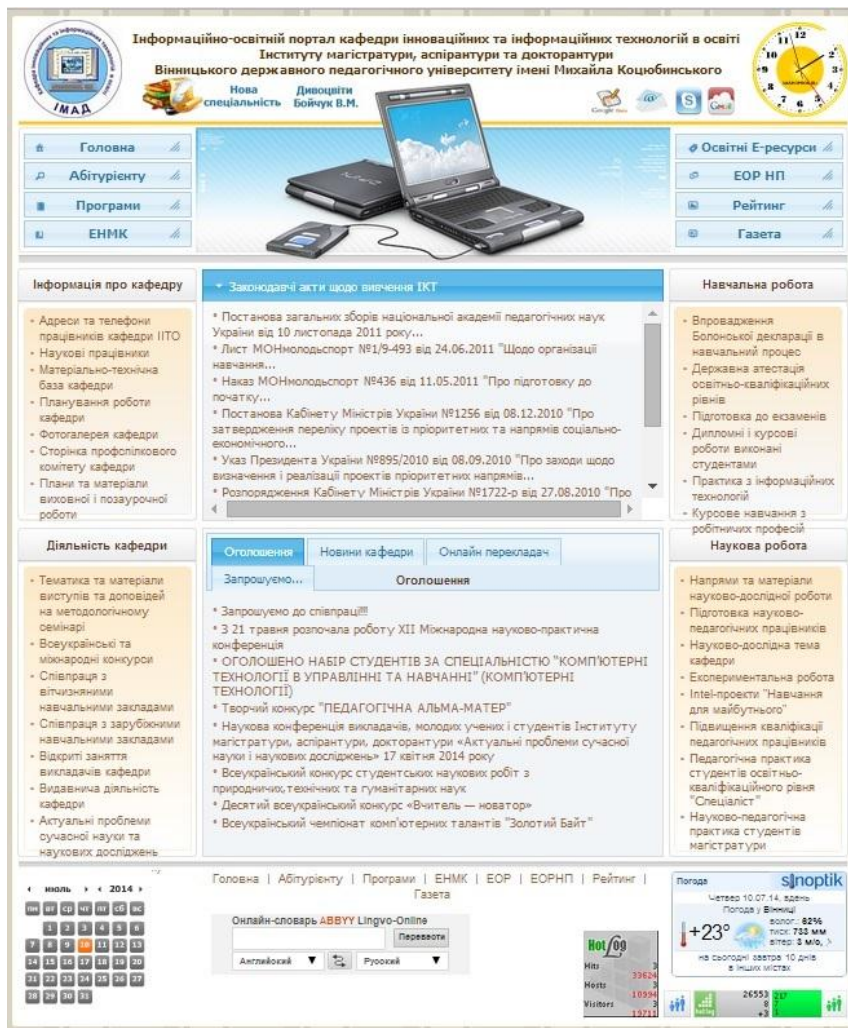

Рис. 1. Інформаційне освітнє середовище кафедри ІТО

Структура інформаційного освітнього середовища містить розділи [12, с. 253]:

– *Загальні відомості* (абітурієнту; програми; електронні навчально-методичні комплекси; програмно-педагогічні засоби; рейтинг членів кафедри; електронна газета).

– *Інформація про кафедру* (наукові працівники; матеріально-технічна база; планування роботи; фотогалерея; сторінка профспілкового бюро; плани та матеріали виховної та позаурочної роботи).

– *Діяльність кафедри* (тематика та матеріали виступів, доповідей та методичних семінарів; участь у всеукраїнських та міжнародних конкурсах; співпраця з вітчизняними навчальними закладами; співпраця з зарубіжними навчальними закладами; відкриті заняття викладачів кафедри; видавнича

діяльність).

– *Навчальна робота* (впровадження Болонської декларації в навчальний процес; державна підсумкова атестація; підготовка до екзаменів; дипломні і курсові роботи; практика з інформаційних технологій; курсове навчання з робітничих професій).

– *Наукова робота* (напрями та матеріали науково-дослідної роботи; підготовка науково-педагогічних працівників; науково-дослідна тема кафедри; експериментальна робота кафедри; Інтел-проекти за програмою «Навчання для майбутнього»; підвищення кваліфікації педагогічних працівників; педагогічна практика студентів ОКР «спеціаліст»; наукова практика студентів ОКР «магістр»; асистентська практика студентів ОКР «магістр»).

Центральне місце на Веб-сторінці інформаційного освітнього середовища відведене для розміщення таких матеріалів: законодавчі акти щодо вивчення ІКТ; оголошення; новини кафедри. Інтерактивність здійснюється за допомогою електронної пошти, Skype та блогу.

Обов'язковою умовою функціонування середовища є розроблення та використання єдиної системи навігації в цьому просторі.

Інформаційне освітнє середовище кафедри дозволяє [11, с. 55]:

- створити єдине інформаційне освітнє середовище;
- об'єднувати всі електронні освітні ресурси в межах єдиного порталу;
- організувати каталог Інтернет-ресурсів;
- структурувати і систематизувати навчальну, наукову, виховну інформацію;
- адаптувати всю необхідну інформацію до вимог ВНЗ.

Більш суворий аналіз показує, що ІОС є, в широкому змісті, підсистема соціокультурного середовища, сукупність фактів, що історично склалися, обставин, ситуацій, тобто цілісність спеціально організованих педагогічних умов розвитку особистості. Багато науковців під освітнім соціокультурним середовищем розуміють систему ключових чинників, визначальну освіту і розвиток людини: людей, які впливають на освітні процеси; суспільно-

політичний устрій країни; природне і соціокультурне середовище (включаючи культуру педагогічного середовища); засоби масової інформації; випадкові події.

Засоби навчання є невід'ємною компонентою ІОС, оскільки сама їх присутність формує це середовище та вносить зміни до його психолого-педагогічної атмосфери. До засобів навчання, в цьому випадку, можна віднести – навчальні електронні підручники, електронні енциклопедії, путівники, мультимедійні презентації, електронні додатки до наявних підручників, інтерактивні довідники, тренажери, дидактичні та розвивальні ігри тощо, тобто все те, що пов'язане з технологією мультимедіа.

Навчальні середовища проектується, щоб створити умови для ефективного навчання, вони можуть базуватися на цифрових і / або нецифрових технологіях. Віртуальні навчальні середовища можуть імітувати традиційні класи для занять, наприклад, віртуальна лабораторія, віртуальний навчальний заклад; вони також забезпечують типові види освітньо-навчальної діяльності, такі як дискусії, виконання вправ, тестування [8, с. 155].

Віртуальне навчальне середовище – система ІКТ, через яку учням допомагають подолати труднощі разом, один з іншим, з їх вчителем та з вибраними навчальними матеріалами [13].

Як зазначають А.М. Гуржій, Ю.О. Жук, В.П. Волинський: „... засоби навчання нового покоління активно формують навчальне середовище, відповідають умовам навчального дизайну й ущільнюють навчальний час шляхом розвантаження підручників та уникнення вербального підходу до подання навчального матеріалу ...“ [2, с. 17].

Водночас на думку цих самих науковців [2, с. 5-6] – засоби навчання, формуючи навчальне середовище, суттєво впливають на діяльність суб'єкта навчання й організацію навчальної діяльності, мають свої специфічні функції, що визначаються, зокрема, рівнем досягнень у галузі педагогіки, психології та методів навчання.

Висновки. В умовах інформаційного суспільства одним з основних

засобів доступу до інформації й освітніх послуг є телекомунікаційні ІОС [5]. Основна роль у формуванні та розвитку таких середовищ належить закладам вищої освіти. Саме вони створюють освітні, методичні та наукові ресурси, підтримують процес розбудови суспільства знань.

Використана література:

1. Гуревич Р. С. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ: [монографія] / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський, О. В. Шестопад; за ред. проф. Р. С. Гуревича. – Вінниця : ФОП Рогальська І.О., 2011. – 348 с.

2. Гуржій А. М. Засоби навчання: Навчальний посібник / А. М. Гуржій, Ю. О. Жук, В. П. Волинський. – К. : ІЗМН, 1997. – 208 с.

3. Жук Ю. О. Теоретико-методологічні проблеми формування інформаційного освітнього простору України / Ю. О. Жук [Електронний ресурс]. // Доступ до ресурсу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em3/content/07zuoeei.htm>.

4. Інформаційно-освітній портал у підготовці майбутніх учителів: [монографія] / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, М.Ю. Кадемія Н.М. Кириленко, Л.Л. Коношевський, І.Ю. Шахіна ; за ред.. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України Гуревича Р. С. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. – 416 с.

5. Колос В. В. Мониторинг телекоммуникационной информационно-образовательной среды вуза / В. В. Колос, В. А. Любчак, А. Г. Пивень // Вісник Сумського державного університету: Технічні науки. - 2006. - № 10 (94). - С. 59-68.

6. Кошелева В. С. Впровадження інформаційних технологій в навчальний процес / В. С. Кошелева // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. Зб. наук. пр. – Вип. 9. – Харків : УПА, 2005. – С. 165-173.

7. Кремень В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства / В. Кремень // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2006. – № 6. – С. 4-8.

8. Манако А. Ф. Педагогічні інновації та трансформація ролі викладача / А. Ф. Манако, В. В. Манако, Т. П. Павлова // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / НМЦ ВО МОН України. - К., 2005. - Вип. 45: Болонський процес в Україні. - Ч. 1. - С. 153-163.

9. Ничкало Н. Г. Ключові напрями педагогічних досліджень з проблем використання інформаційно-телекомунікаційних технологій / Н. Г. Ничкало // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Зб. наук. пр. – Львів : ЛДУ БЖД, 2006. – С. 21-29.

10. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2004. – 256 с.

11. Шахіна І. Ю. Створення інформаційного освітнього середовища навчального закладу / І. Ю. Шахіна // Наукові записки. Серія : Педагогіка і психологія // Зб.наук.праць. – Вип. 35 / Редкол. : В.І. Шахов(голова) та ін. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2011. – С. 52-56.

12. Шахіна І. Ю. Визначення і напрями створення інформаційного освітнього середовища / І. Ю. Шахіна // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти [Текст] : зб. наук. праць / за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. - Вип. 36-37 (40-41). - Харків: НТУ "ХПІ", 2013. - С. 245-255.

13. Report of the Learning and Skills Council's and Electronic Learning Group. [Електронний ресурс] // Доступ до ресурсу: http://www.lsc.gov.uk/news.docs/Dist_Electronic_Group.pdf.